

Dossier aanvraag opname Inventaris Vlaanderen voor Immaterieel Cultureel Erfgoed – 15 mei 2017¹

Woonwagencultuur

Organisatie

Werkgroep Behoud de woonwagencultuur in België

Identificatiecode: 000222

Biografie: De werkgroep ‘Behoud de woonwagencultuur in België’ brengt mensen met expertise rond de woonwagencultuur en erfgoedzorg bij elkaar. De kern van de werkgroep wordt gevormd door vertegenwoordigers van de 3 verschillende woonwagengemeenschappen (Voyageurs, Manoeshen en Roms) in Vlaanderen. Als belichaming van de woonwagencultuur kennen zij de kenmerkende gebruiken en rituelen uit de woonwagencultuur het best en staan ze in voor de overdracht daarvan. Het Minderhedenforum, zelforganisatie Ons Leven vzw, Pivokio, vrijwilligers en de wisselende vertegenwoordiging van professionele terreinwerkers werken als intermediairen. Vanuit hun dagelijkse praktijk hebben ze zicht op de knelpunten waar de woonwagenbewoners mee geconfronteerd worden, wat maakt dat zij uitstekend zijn geplaatst om aan te geven hoe via erfgoedzorg werk gemaakt kan worden van acties op maat. Het Minderhedenforum heeft bovendien een sterk netwerk onder alle betrokkenen uitgebouwd en zet dat ook actief in om via het erfgoed van de woonwagencultuur de emancipatie van de betrokken woonwagengemeenschappen te ondersteunen en begeleiden. Via de vertegenwoordiging van de Nederlandse Reizigers en de Verdediging der Belgische Foorreizigers werd expertise-uitwisseling en kennisdeling met gelijkaardige erfgoedgemeenschappen mogelijk gemaakt. De groep werd hierbij begeleid door LECA, dat als expertisecentrum alledaags erfgoed ruime ervaring heeft wat betreft het begeleiden van erfgoedzorgtrajecten rond sociale praktijken en het ontwikkelen van erfgoedzorg op maat.

Niet op basis van het CED gesubsidieerde landelijke organisatie

ICE-domein: Sociale gewoonten, rituelen en feestelijke gebeurtenissen

Vrije trefwoorden: woonwagencultuur, woonwagenbewoner, woonwagen

Minderhedenforum

Identificatiecode: 000230

Biografie: Het Minderhedenforum vertegenwoordigt etnisch-culturele verenigingen in Vlaanderen en Brussel en geeft mensen met een migratieachtergrond een stem. Binnen het Minderhedenforum zijn specifieke deelwerkingen opgezet. Een daarvan richt zich specifiek tot de doelgroep woonwagenbewoners. Het Minderhedenforum toetst standpunten en voorstellen af aan het netwerk van woonwagenbewoners en probeert dat netwerk uit te bouwen. Daarnaast neemt het Minderhedenforum ook een rol als helpdesk op.

Niet op basis van het CED gesubsidieerde landelijke organisatie

¹ Dit dossier werd naar waarheid samengesteld o.b.v. de door de aanvrager ingevoerde informatie in de databank www.immaterieelerfgoed.be. Alle inhoud & bijlagen zijn daar eveneens te raadplegen.

ICE-domein: niet domeinspecifiek

Website: <http://www.minderhedenforum.be/wat-doen-wij/woonwagenbewoners-en-roma>

Ondersteunende cultureel-erfgoedorganisatie(s)

LECA vzw, Landelijk Expertisecentrum voor Cultuur van Alledag:

<http://www.immaterieelerfgoed.be/Detail/wie/85>

Erfgoedgemeenschap Woonwagencultuur

Identificatiecode: 000281

Beschrijving: Bij het vrijwaren van de woonwagencultuur zijn er een groot aantal belanghebbenden betrokken. De manier waarop zij de woonwagencultuur in stand helpen houden, varieert sterk: naast de woonwagenbewoners zelf die de woonwagencultuur belichamen, zetten ook tal van professionele en vrijwillige organisaties zich hard in om er voor te zorgen dat de woonwagencultuur blijft bestaan. Onderstaand overzicht maakt duidelijk via welke insteek zij dat doen.

1/ De **Woonwagenbewoners in Vlaanderen** zijn door hun specifieke woonvorm, bijzondere culturele bagage en hun kleinschalige en onopvallende aanwezigheid in de samenleving een divers samengestelde groep, die de woonwagencultuur belichaamt. In Vlaanderen kunnen we drie groepen onderscheiden: de Manoeshen (een 100-tal gezinnen), de Voyageurs (een groep van 5000 à 10000 mensen) en de Roms (ongeveer 300 gezinnen). Een schatting maken van het totale aantal woonwagenbewoners is zeer moeilijk, omdat etnische achtergrond nergens geregistreerd staat. Uit het Strategisch Plan Woonwagenbewoners 2012-2015 van de Vlaamse Overheid blijkt dat er in Vlaanderen om en bij de 2.576 personen in een woonwagen op een officieel woonwagenterrein wonen. Hiervan behoren ongeveer 7 op de 10 mensen tot de Voyageurs, 2 op 10 is Rom en iets minder dan 1 op 10 beschouwt zichzelf als Manoeshen. Daarnaast zijn er heel wat woonwagenbewoners die wonen in huizen (we schatten rond de 5 à 10 000 personen) of noodgedwongen rondtrekken (we schatten rond de 100 gezinnen) omdat ze geen vaste standplaats hebben. Het gaat hier om een heterogene en diverse groep met elk eigen waarden, normen, gebruiken en tradities. Toch hebben ze allen culturele overeenkomsten (zie bijlage “Wat is woonwagencultuur?”) die maakt dat ze zich allemaal beschouwen als “woonwagenbewoner”.

2/ **De werkgroep ‘Behoud de woonwagencultuur in België’** werd opgericht tijdens een trefdag tussen de woonwagenbewoners, de erfgoedsector en de integratiesector op 12 oktober 2015 in het Red Star Line Museum. Deze werkgroep verenigt voor het eerst vertegenwoordigers van de 3 betrokken woonwagengemeenschappen (Voyageurs, Manoeshen en Roms) in Vlaanderen. In de groep hebben verder ook de zelforganisatie Ons Leven vzw, de Nederlandse Reizigers, de Verdediging der Belgische Foorreizigers, Pivokio en een wisselende vertegenwoordiging van professionele terreinwerkers zitting. De groep wordt begeleid door het Minderhedenforum en LECA en legt zich - in samenwerking met en met ondersteuning door professionele partners uit de brede erfgoedgemeenschap - toe op het ontwikkelen van een erfgoedzorgtraject dat het behoud van de woonwagencultuur promoot en stimuleert bij alle betrokkenen. De aanvraag voor opname in de Inventaris Vlaanderen voor immaterieel cultureel erfgoed vormt een onderdeel van dit traject. Om het aanvraagdossier voor te bereiden werd gekozen voor een participatieve aanpak, waarbij de 3 gemeenschappen van woonwagenbewoners voortdurend centraal stonden. De woonwagenbewoners zijn traditioneel zeer sterk oraal gericht. Als niet-georganiseerde groep zijn zij weinig vertrouwd met administratieve procedures. Na onderling overleg met de woonwagenbewoners hebben het Minderhedenforum en LECA daarom de schriftelijke kant van de voorbereiding op zich genomen. Via tussentijdse werkgroepvergaderingen en talrijke informele contacten werd telkens mondeling teruggekoppeld, zodat continue afgestemd werd. Via volgende acties betrok de werkgroep de erfgoedgemeenschap bij het tot stand komen van de aanvraag:

- De werkgroep heeft als eerste initiatief een facebookgroep opgericht (“Behoud de

IMMATERIEEL CULTUREEL ERFGOED

woonwagencultuur in België”) met als doel de gedragenheid bij de woonwagengemeenschap te verhogen, maar ook om alle geïnteresseerden te informeren over de trajecten die rond cultuur en erfgoed worden georganiseerd. De facebookgroep telt op 9 mei 2148 leden.

- De werkgroep lanceerde een filmpje om steun te vragen aan woonwageneigenaren en medestanders voor het behoud van de woonwagencultuur. In de film vertellen woonwageneigenaren uit de 3 subgemeenschappen waarom hun cultuur zo bijzonder is. Dit filmpje werd door Pivolio gemaakt en op 15 april 2017 gelanceerd op facebook. Het filmpje wordt intussen ook gebruikt om het traject onder de aandacht te brengen van derden.
- In het tijdschrift De Trekhaak (uitgegeven door Minderhedenforum) werd het traject aangekondigd en toegelicht.
- Via de digitale algemene nieuwsbrief van het Minderhedenforum werd bericht over de erkenningsaanvraag. De erfgoedorganisaties uit de klankbordgroep hebben via hun communicatiekanalen bericht over het traject.
- Via de specifieke digitale nieuwsbrief “Erfgoed en cultuur woonwageneigenaren” van het Minderhedenforum werden erfgoedorganisaties en geïnteresseerden geïnformeerd en betrokken.

3/ **De klankbordgroep van erfgoedpartners** bestaat uit LECA, tapis plein, FARO, KADOC KULeuven en Erfgoedcel Brugge. Zij ondersteunen en adviseren het Minderhedenforum in de organisatie en uitwerking van de participatieve erfgoedtrajecten met woonwageneigenaren. Zij dragen de woonwagencultuur mee uit via hun eigen kanalen en platformen.

4/ **De vereniging van woonwageneigenaren ‘Ons Leven’**. Enkele woonwageneigenaren zijn sinds 2007 verenigd om de belangen van hun achterban te verdedigen. In Vlaanderen bestaan er regionale groepen van woonwageneigenaren die in hun regio contacten hebben met lokale besturen, diensten en organisaties om de woonwagencultuur op de lokale agenda te plaatsen. Tegenwoordig is de Limburgse groep het meest actief. Zij worden hierbij sinds 2008 ondersteund door het opbouwwerk van RIMO Limburg. De leden van Ons Leven worden vaak gevraagd voor informatiesessies en voordrachten in scholen of bij publieke evenementen. Verschillende vrijwilligers van Ons Leven zijn ook lid van de werkgroep ‘Behoud de woonwagencultuur in België’.

5/ **Het Minderhedenforum** ondersteunt en begeleidt de maatschappelijke participatie van woonwageneigenaren. Ze volgt ad hoc vragen op van families of individuen. Het zoeken naar oplossingen gebeurt telkens in een participatief traject waarbij empowerment van de woonwageneigenaren centraal staat. Trajecten kunnen in het teken staan van meer en betere dialoog met een lokale overheid of het bredere publiek, het strijden voor meer legale standplaatsen voor woonwagens, invloed kunnen uitoefenen op het Vlaams woonwagenebeleid e.d. Het Minderhedenforum onderhoudt en stimuleert ook het netwerk van woonwageneigenaren via sociale media en een eigen papieren tijdschrift ‘De Trekhaak’.

Sinds 2015 heeft het Minderhedenforum bewust gekozen om meer in te zetten op de thema’s cultuur en erfgoed, omdat de vraag vanuit de woonwageneigenaren steeds groter werd. Deze thema’s zijn gemakkelijker bespreekbaar in het publieke en politieke debat en creëert hierdoor meer respect en begrip voor de specifieke levenswijze van deze gemeenschappen. In 2017 en 2018 zal de reguliere werking van de stafmedewerker woonwageneigenaren daarom bijna volledig ingevuld worden door erfgoedtrajecten met de woonwageneigenaren, lokale besturen, de erfgoedsector en andere maatschappelijke partners. De aanvraag voor de erkenning als immaterieel erfgoed wordt door het Minderhedenforum begeleid.

6/Samenlevingsopbouw, waaronder RIMO Limburg. Het opbouwwerk heeft specifiek in Limburg gekozen om de woonwageneigenaren en hun zelforganisatie te ondersteunen. Limburg was ook de pionier van het eerste (professionele) woonwagenebeleid. In deze regio zijn de eerste woonwagenterreinen ontstaan en engageerde lokale besturen zich voor deze achtergestelde doelgroep. Van 1990 tot en met 2010 kende Limburg kende Limburg verschillende professionele woonwagenebeleiders die de cultuur van de woonwageneigenaren mee uitdroegen. Tegenwoordig is er enkel nog de projectmedewerker van RIMO Limburg die concrete acties onderneemt tav deze groep.

Zij ondersteunen sinds 2008 de vereniging 'Ons Leven Limburg'. In 2012 heeft RIMO, samen met Ons Leven, een servicepakket voor scholen en andere organisaties ontwikkelt die de positieve beeldvorming van deze mensen moet bevorderen. Het pakket bestaat onder andere uit een fotoreeks, een filmpje en achtergrondinformatie.

7/ Professionele organisaties of afdelingen die werken rond integratie, waaronder het huidige **Agentschap Integratie en Inburgering** van de Vlaamse overheid. De vroegere 'integratiesector' heeft in het verleden ook een directe opdracht gehad tav woonwagenebewoners. Zij ondersteunden zowel de doelgroep als de lokale, regionale en Vlaamse overheden mbt de woonwagenthema's. Nog steeds zijn ze met dit thema bezig, al is de betrokkenheid tot de doelgroep verminderd en richten ze zich nu meer op de ondersteuning van de lokale besturen. Toch draagt zij de woonwagencultuur mee uit en draagt bij tot een positieve beeldvorming.

8/ **Intermediaire vrijwilligersorganisaties** zoals Mensen van de weg vzw, Pivokio, Romani Luma e.d. Deze organisaties bestaan uit vrijwilliger die zich engageren voor de woonwagenebewoners. Mensen van de Weg vzw is een overkoepelende vereniging vanuit religieuze hoek waarbij ook de woonwagenaalmoezeniers lid van zijn. De aalmoezeniers verzorgen nog steeds aparte religieuze vieringen en organiseren bedevaarten voor woonwagenebewoners. Zij bieden de mensen sociale ondersteuning en kunnen mensen zonder vast adres inschrijven op hun referentieadres. Pivokio is een één mans mediabedrijfje van een documentaire maakster die vanuit persoonlijke betrokkenheid wil werken aan een correcte en positieve beeldvorming van woonwagenebewoners. Zij voorziet de werkgroep 'Behoud de woonwagencultuur in België' van gepast beeldmateriaal. Romani Luma is dan weer een kleine vereniging die opkomt voor de belangen van de woonwagenebewoners. Al deze organisaties dragen via hun eigen werking en activiteiten inhoudelijk en praktisch bij tot het behoud van de woonwagencultuur. Zij zijn ook lid van de werkgroep.

9/ **Lokale besturen van gemeenten met een woonwagenterrein** dragen via hun terreinwerker bij tot de woonwagencultuur. Enkel onder hen volgen de werkzaamheden van de werkgroep nauw op (zijn aanwezig op vergaderingen, ontvangen de nieuwsbrief, ...), anderen zijn inhoudelijk betrokken bij de lokale erfgoedtrajecten die in 2017 georganiseerd worden onder impuls van het Minderhedenforum. Deze terreinwerkers zijn belangrijk om de lokale woonwagenebewoners te stimuleren deel te nemen aan activiteiten rond de woonwagencultuur. Maar dit doen ze ook langs de kant van hun bestuur. Zij dragen daarom ook aanzienlijk bij tot de positieve beeldvorming van de woonwagencultuur.

10/ In het kader van een aanvraag tot projectsubsidies voor een erfgoedproject, heeft het Minderhedenforum sinds 2015 contacten met verschillende **erfgoedcellen**. Sinds de eerste ontmoeting met woonwagenebewoners in het Red Star Line Museum zijn de erfgoedcellen er zich meer van bewust dat deze cultuur een zeer rijk maar onbekend erfgoedelement is in onze Vlaamse samenleving. Verschillende erfgoedcellen hebben zich geëngageerd om lid te worden van de werkgroep (Erfgoedcel Brugge), om de erfgoedtrajecten van het Minderhedenforum te volgen via de nieuwsbrief of om daadwerkelijk mee te werken aan dergelijk traject. Dit is het geval met de erfgoedcel Kempens Karakter uit Herentals, Mijnerfgoed uit de Limburgse mijnstreek en de erfgoedwerking van de stad Hasselt. Zij gaan samen met de woonwagenebewoners werken aan de borging, bewaring en het delen van de woonwagencultuur in hun regio. Zij zullen ook verantwoordelijk zijn voor het informeren van de buitenwereld over deze trajecten.

11/ **Auteurs en onderzoekers** hebben, sinds het ontstaan van een structurele woonwagenerwerking, de woonwagencultuur beschreven en onderzocht. Tegenwoordig komen er nog steeds veel vragen van studenten die interesse hebben in het thema en een eindverhandeling maken. Vaak geraken ze ook persoonlijk gefascineerd door het onderwerp en helpen bij het uitdragen van een positieve beeldvorming rond deze groepen.

12/ **Buren, vrienden en sympathisanten van de woonwagenebewoners** zijn vaak onbewust medestanders in de strijd om het behoud van de woonwagencultuur. Zij kennen deze mensen en

zullen over hen in positieve termen spreken bij anderen. Dit bevordert de woonwagencultuur.

13/ **De Nederlandse Reizigers** zijn trouwe medestanders in dit proces. Zij hebben een gelijkaardig traject afgelegd in Nederland en hebben de woonwagencultuur erkend gekregen als immaterieel erfgoed. Dankzij hun ervaringen die ze met ons gedeeld hebben op 12 oktober 2015 in Red Star Line Museum, heeft de gemeenschap beslist om hierrond in Vlaanderen actie te ondernemen. De Nederlandse Reizigers zijn ook actief op facebook en hebben een gelijkaardige facebookgroep 'Behoud de woonwagencultuur in Nederland'. Zij zijn momenteel bezig met allerlei borgingsactiviteiten. Deze activiteiten inspireren de werkgroep. Van zodra er in Vlaanderen er een erkenning is, dan zullen er plannen gemaakt worden om samen met de Nederlandse Reizigers, de Franse en de Zwitserse woonwagenbewoners (die ook aan gelijkaardige trajecten bezig zijn) stappen te zetten naar een Europese erkenning als immaterieel erfgoed.

Element immaterieel cultureel erfgoed – Woonwagencultuur

Element identificatiecode: 000280

Beschrijving: De woonwagencultuur is het geheel van tradities, gebruiken en opvattingen van mensen die sinds generaties permanent in een woonwagen (willen) wonen. In Vlaanderen zijn er drie gemeenschappen woonwagenbewoners: de Voyageurs, de Manoeshen en de Roms. Deze drie groepen delen een leefwijze waarin het wonen op wielen centraal staat. Woonwagenbewoners koesteren een nomadische levenswijze en het vrijheidsgevoel dat daarmee verband houdt. Hun grote behoefte aan mobiliteit uit zich niet alleen in het rondreizen op zich, maar ook in handelingen die aan dat flexibele bestaan verbonden zijn. Een ander centraal gegeven dat woonwagenbewoners gemeenschappelijk hebben, is het leven in familieverband. Zij kiezen er bewust voor om kleinschalig, maar familiaal te wonen. Typerende beroepen, zoals het ophalen van oud ijzer of messenslijpen, werden tot nog toe bijna uitsluitend door woonwagenbewoners uitgeoefend. Deze traditionele beroepen evolueren naargelang de maatschappelijke veranderingen. De wijze waarop de woonwagenbewoner zich hieraan aanpast, is ook een typisch cultureel kenmerk. Verder spelen ook muziek en religie een belangrijke rol in het leven van de drie gemeenschappen. Naast deze gedeelde distinctieve kenmerken houdt elke gemeenschap van woonwagenbewoners er ook eigen tradities, gebruiken, waarden en normen en een specifieke groepsdynamiek op na. Elke subgroep heeft ook een eigen taal en woordenschat. De woonwagencultuur is daardoor zeer divers en verscheiden, ook al zijn verschillen voor buitenstaanders vaak niet zichtbaar.

Woonwagenbewoners zijn al eeuwen in Vlaanderen aanwezig. De Voyageurs zijn Vlamingen. Ze stammen af van gezinnen die in de 19de en 20ste eeuw aan de kust kwamen door een trekkend bestaan. Ze hielpen bij de oogst of deden andere seizoensarbeid. Veel Voyageurs zijn nog steeds actief in zelfstandige handel. Rondtrekken om aan de kust te komen is voor de meesten niet meer rendabel. Voyageurs spreken Nederlands, maar gebruiken soms nog woorden uit het Bargoens. De groep van de Manoeshen heeft haar verre oorsprong in het India van meer dan 1000 jaar geleden. Zij verblijven al sinds de 15e eeuw in onze streken en hebben zich onopvallend ingepast in de samenleving. Onderling spreken ze Manoeshen, een variant van het Romanes. De Roms kwamen eind 19e, begin 20e eeuw vanuit Oost-Europa naar België. Veel Romgezinnen trekken in de zomer nog altijd rond. Zij spreken Romanes. Frans is hun tweede taal, maar de jongere generatie die in Vlaanderen school loopt, spreekt Nederlands.

De woonwagencultuur is voortdurend in beweging. Door maatschappelijke invloeden staat het wonen op wielen onder druk, waardoor de cultuur ook spanningen kent (zie SWOT in bijlage). De kennis over de woonwagencultuur wordt traditioneel mondeling overgeleverd en zit momenteel voornamelijk bij de oudere generatie. Het aantal woonwagenbewoners dat een volledig beeld heeft van de woonwagencultuur en haar geschiedenis neemt af. Jonge Voyageurs, Manoeshen en Roms blijven er wel voor kiezen om in een woonwagen te wonen en zetten op die manier onbewust culturele waarden en normen, tradities en gebruiken verder, die intussen mee evolueren met maatschappelijke

veranderingen. In hun zoektocht naar hun identiteit en plaats in de hedendaagse samenleving leeft de nood aan het borgen van de woonwagencultuur heel sterk bij veel woonwageneigenaren, alsook de vrees dat de cultuur kan verdwijnen wanneer hier niet effectief met de gemeenschap aan gewerkt wordt.

Sociaal-culturele betekenis:

De woonwagencultuur is een levend erfgoed dat voortdurend evolueert onder invloed van interne en externe factoren. De woonwagencultuur bepaalt de identiteit van de woonwageneigenaar. Het wonen op wielen maakt de woonwagencultuur en de daarbij horende gebruiken en gewoonten. Het verder zetten van deze cultuur is daarom ook afhankelijk van het verder zetten van de woonvorm.

De woonwagencultuur heeft een strek verbindende eigenschap. Via het traject hebben de drie subgemeenschappen elkaar gevonden. De onderlinge familiebanden worden hierdoor ook nog eens versterkt, omdat de oude generatie verhalen deelt met de jonge generatie.

ICE-domein: Sociale gewoonten, rituelen en feestelijke gebeurtenissen

Trefwoorden: sociaal gebruik

Vrije trefwoorden: woonwagencultuur, woonwageneigenaren, woonwagen

Link: <https://vimeo.com/213313736> ;

<https://www.facebook.com/groups/1074713612539165/?ref=bookmarks>

Bijlage:

- Omschrijving woonwagencultuur
- SWOT

Borgingsmaatregelen

1. Identificatie en documentatie

Acties rond het identificeren en documenteren van de woonwagen-cultuur

Identificatiecode: 000833

Beschrijving:

De woonwagencultuur in Vlaanderen is erg divers en dynamisch. Het identificeren en documenteren van de woonwagencultuur is daarom een belangrijke stap om de reikwijdte van de traditie en de diversiteit van de rituelen binnen de drie gemeenschappen in kaart te brengen. In de loop der jaren heeft de erfgoedgemeenschap daar verschillende initiatieven rond genomen. Zo zijn verschillende aspecten van onze cultuur bijvoorbeeld gedocumenteerd in publicaties, boeken en folders. Hieronder is een beknopte weergave te vinden van de acties tot nog toe.

2014

In de **brochure** 'De stem van het Minderhedenforum over woonwageneigenaren' omschrijft Het Minderhedenforum wie woonwageneigenaren zijn en met welke problemen ze in onze maatschappij geconfronteerd worden. Cijfers worden meegegeven en problematieken toegelicht. De leefwereld van woonwageneigenaren wordt aan de hand van twee interviews van woonwageneigenaren in beeld gebracht.

2012-2013

In samenwerking met het Kruispunt Migratie-Integratie en KADOC-KULeuven werd in 2012 en 2013 een **survey** gemaakt van het woonwagenerfgoed dat zich in de klassieke archief- en erfgoedinstellingen en bij specifieke organisaties (veelal omkaderingswerken) bevindt. Dit materiaal is interessant omdat het een beeld helpt vormen op de interactie tussen de woonwagenwereld en de zogenaamde burgersamenleving.

**IMMATERIEEL
CULTUREEL
ERFGOED**

2012

Het zesde nummer van het magazine Ciré Migrations stond volledig in het teken van de cultuur van de Roms in België. Het **themanummer** kreeg 'Roms, Tsiganes, Gitans ... les malentendus' als titel en bundelt informatie over de geschiedenis, het nomadisme en de migratie en de cultuur van de Roms in België. Via interviews werkten Belgische Roms actief mee aan het tot stand komen van dit nummer.

2009

- Op de **dvd** 'De geschiedenis van de voyageurs' documenteert Ons Leven vzw de woonwagencultuur aan de hand van oude beelden en foto's van woonwagenebewoners en hun leefwereld. Deze dvd werd gemaakt door een Voyageur die zelf op zoek is gegaan naar informatie, oude foto's en beeldmateriaal via het internet.
- In het **woordenboek** 'Modern Bargoens' van Van Dale wordt de Bargoense woordenschat opgelijst. Het woordenboek bevat verder ook verklaringen, informatie over de herkomst, citaten en bronvermeldingen.

2007

Aan de hand van **interviews** met pater Bob Monsecour (aalmoezenier van de woonwagenebewoners) en een aantal woonwagenebewoners brengt Knack het **artikel** 'Ze ruiken de tijd, mijnheer', dat een beeld van de woonwagencultuur en de woonwagenebewoners anno 2007 schetst.

2006

Met de medewerking van woonwagenebewoners uit Limburg legde TV Provincie Limburg de woonwagencultuur in de Limburgse woonwagewijken anno 2006 vast op beeld, met de **dvd** 'Het liefste plekje voor mij. Wonen in een woonwagen' als resultaat.

2003

4 professionele woonwagewerkers (Toon Machiels, Dirk Beersmans, Gert Devolder, Kim Janssens en Jeroen Michels) brengen samen het **boek** 'Laat de was maar hangen. Voyageurs en Zigeuners in de straat' uit. Dit boek maakt de kloof duidelijk tussen woonwagenebewoners en de maatschappij. Het geeft meer inzicht, onder meer vanuit de geschiedenis van de Voyageurs en Zigeuners. Er wordt in het boek een model gepresenteerd dat ook kan functioneren bij andere groepen die zich afkeren van de maatschappij. Deze uitgave is bestemd voor wie beroepshalve of als vrijwilliger contact heeft met woonwagenebewoners of voor wie gewoon meer wil weten over deze bevolkingsgroep.

2000

In zijn **boek** 'Kom, we zijn tebie. Bezembinders en scharenslieps' beschrijft auteur Marcel Kerf aan de hand van verhalen van Voyageurs in Vlaanderen het leven als Voyageur en hoe dat in de loop der jaren sterk veranderd is.

Toekomstplannen:

- Met de stad Herentals (die de woonwagenterreinen in Herentals coördineert) en Erfgoedcel Kempens Karakter tekenen we in 2017 de geschiedenis, tradities en rituelen op van de woonwagenebewoners van het woonwagenterrein Viaduct in Herentals, waar voornamelijk Voyageurs wonen. De jonge generatie zal betrokken worden via verhalen over hun leven nu en hun dromen voor de toekomst. Deze gemeenschap heeft een duidelijke link met de paters Kapucijnen uit Herentals. Het hele traject zal uitmonden in een toon-of publieksmoment of een publicatie. De stad is alvast van plan om alle informatie te bundelen in een eigen e-book.
- KADOC KU Leuven bewaart het archief van de Kapucijnen. Deze paters aalmoezeniers hebben een belangrijke rol gespeeld in de geschiedenis van de woonwagenebewoners. In 2018 wil de werkgroep woonwagencultuur bekijken of dit archief verder uitgebreid kan worden met materiaal dat afkomstig is van de woonwagenebewoners.
- In het najaar van 2017 willen het Minderhedenforum en enkele woonwagenebewoners van het woonwagenterrein van Deurne meewerken aan een **infofiche** van de politie van Antwerpen over de woonwagenebewoners in Antwerpen. Dit initiatief is ontstaan na een negatief

krantenartikel over de woonwagenbewoners van het woonwagenterrein van Deurne, waarbij ook een zeer negatieve reactie door een politieman gegeven werd. De negatieve en onjuiste beeldvorming resulteerde in een ontmoeting tussen de woonwagenbewoners en enkele politiemensen. Deze positieve uitwisseling gaf aanleiding voor een samenwerking rond het maken van een infofiche over woonwagenbewoners voor de Antwerpse politieagenten.

Effectiviteit: /

Periode: na 2000

2. Onderzoek

Acties rond onderzoek naar de woonwagencultuur

Identificatiecode: 0006834

Beschrijving:

Bij woonwagenbewoners berust de overdracht van de cultuur traditioneel op mondelinge overlevering binnen de familie of groep. Door toenemende individualisering en modernisering van het gezinsleven komen de traditionele culturele identiteiten van de woonwagengemeenschappen gradueel onder druk te staan. Dat leidt ertoe dat erfgoed en geschiedenis binnen de jonge woonwagengezinnen niet of nauwelijks aan bod komen: enkel de oude generatie kan de oude verhalen en tradities nog duiden. Dit leidt soms tot een paradoxale situatie. Enerzijds voelen woonwagenbewoners zich vaak onbegrepen en gemarginaliseerd en klagen ze terecht de pejoratieve beeldvorming over hun gemeenschap in de brede Vlaamse samenleving aan. Anderzijds merken ze zelf hoe de identitaire structuren in hun gemeenschap vervagen, de kennis over hun geschiedenis, tradities en gebruiken verdamppt. Net daarom is onderzoek een erg belangrijk aspect in het doorgeven van de woonwagencultuur: het laat de woonwagenbewoners toe de rijkdom en verscheidenheid van hun erfgoed te duiden, zowel om het veilig te stellen binnen hun eigen gemeenschappen als om het te tonen aan de brede samenleving. Onderstaand overzicht maakt duidelijk welke acties op het vlak van onderzoek werden genomen.

2017

In samenwerking met prof. Alain Reyniers, etnoloog aan de universiteit van Louvain la Neuve, werd een **proefproject** met een kleine, gesloten groep Manoeshen opgezet. De Manoeshen gaven na een panelgesprek over hun geschiedenis en cultuur op de Open Forum Dag van het Minderhedenforum in december 2016 aan dat ze zelf zeer weinig kennis hebben van hun geschiedenis. Om die reden ging prof. Reyniers binnen dit traject tijdens een informele ontmoeting met Manoeshen in gesprek over hun geschiedenis en werden de verhalen die zo naar boven kwamen geregistreerd en opgetekend.

2016

Omdat in het verleden nog nooit een **noden- en behoeftenonderzoek** onder de woonwagenbewoners georganiseerd werd, besloot de klankbordgroep immaterieel erfgoed woonwagenbewoners hier zelf initiatief rond te nemen. Tijdens 2 bijeenkomsten met vertegenwoordigers van de 3 gemeenschappen werd aan de hand van een open gesprek onderzocht met welke noden en behoeften de woonwagenbewoners geconfronteerd worden. Deze informatie werd verwerkt in een **intern rapport**. Tijdens de bijeenkomsten van de klankbordgroep werd ook de definitie van woonwagencultuur besproken en vastgelegd. De drie gemeenschappen bereikten een

**IMMATERIEEL
CULTUREEL
ERFGOED**

akkoord over een **basistekst** 'Wat is woonwagencultuur?', waarin de belangrijkste culturele kenmerken en de voorwaarden om deze cultuur te kunnen doorgeven omschreven worden.

2012

In 2012 voerde Samenlevingsopbouw Oost-Vlaanderen **kwantitatief en kwalitatief onderzoek** naar de woonwagencultuur in Oost-Vlaanderen en werd een bevraging onder de woonwagengewoners georganiseerd. De resultaten van deze studie werden gebundeld in het **rapport** 'Woonwagengewoners tellen we mee', dat cijfers over de situatie van woonwagengewoners in Oost-Vlaanderen bevat. Het doel van deze studie was via een realistisch beeld van deze bevolkingsgroep de negatieve beeldvorming bijstellen.

2010

- Voor haar **masterproef** 'Onbekend, onbemind? Beeldvorming van 'zigeuners' in België in de 19e en 20e eeuw' ging Nathalie De Mol, student geschiedenis aan de UGent, via allerhande beeldmateriaal (prenten en schilderijen, foto's ...) na hoe de afgelopen eeuwen in België over 'zigeuners' werd gedacht. Dit onderzoek maakte onder meer duidelijk vanaf wanneer de negatieve beeldvorming rond woonwagengewoners ging overheersen, en welke ideeën aan de basis daarvan lagen.
- In de **masterproef** 'Culturele identiteit van Manoesjen, Roms en Voyageurs in relatie tot beleid en mobiliteit' onderzocht Brecht Awouters van de Katholieke Universiteit Leuven de positie van woonwagengroepen ten opzichte van de samenleving. De centrale onderzoeksvraag was of er een specifiek beleid rond woonwagengewoners gevoerd moet worden.

2006

Met de vraag 'Is de uitbouw van een netwerk tussen Roms en hun omgeving voldoende om wederzijdse drempels te overwinnen?' als uitgangspunt onderzocht Lotte Vannieuwenhuysse de situatie van de Roms in Leuven. Deze studie werd ingediend als de **bachelorproef** in het kader van de opleiding Maatschappelijk Werk aan de Sociale Hogeschool in Heverlee.

2005

In 'Bargoens: taal der Voyageurs', een **eindverhandeling** binnen de opleiding Germaanse talen aan de Universiteit Antwerpen, onderzocht Elke Schoepen via een etymologische reconstructie van het Bargoens de culturele achtergrond van de Voyageurs en hun taal.

Toekomstplannen:

- In de loop van 2018 kijkt de werkgroep of het mogelijk is om de woonwagencultuur als thesisonderwerp binnen verschillende masteropleidingen voor te dragen (bijvoorbeeld sociologie, geschiedenis, letterkunde).
- Met de Manoesjen en professor Alain Reyniers wordt bekeken of er een vervolgtraject wenselijk en haalbaar is.

Effectiviteit: /

Periode: na 2005

3. Communicatie en sensibilisering

Acties rond communicatie en sensibilisering rond de woonwagen-cultuur

Identificatiecode: 000835

Beschrijving:

Communicatie en sensibilisering rond de woonwagencultuur zijn van groot belang om de toekomst van dit immaterieel erfgoed te verzekeren. Aan de hand van acties op dit vlak wordt onder meer

ingezet op het bevorderen van een wederzijdse dialoog tussen woonwagenebewoners en de samenleving, een beter begrip van de woonwagencultuur, een bredere maatschappelijke participatie, zelfrealisatie, ontsluiting, integratie, het wegwerken van vooroordelen en het aangaan van intergenerationale relaties. Onderstaand overzicht lijst op via welke maatregelen dat tot nog toe gebeurde.

2017

- Op de diversiteitsdag 'Mish Mash' van UCLL, campus Diepenbeek op 30 maart 2017 zijn Woonwagenebewoners van de beweging 'Ons Leven Limburg' aanwezig met een **infostand** en een bijhorende **fototentoonstelling** met materiaal over hun cultuur en leefwereld. Ze geven de bezoekers aan de standenmarkt meer uitleg. Daarnaast geeft het Minderhedenforum, samen met twee Voyageurs, twee **lezingen** aan studenten over het leven en de cultuur van de woonwagenebewoners. Er is een theoretische uitleg en daarna een interactief gesprek met de twee Voyageurs. Aan de hand van vragen en foto's krijgen de studenten meer inzicht krijgen in de woonwagencultuur.
- Ons Leven Limburg en het Minderhedenforum nemen samen deel aan **Erfgoeddag** op de abdij site van Herkenrode bij Hasselt. De bezoekers kunnen een woonwagen bezoeken, de fototentoonstelling bekijken, meer info bekomen bij de woonwagenebewoners en krijgen een tas koffie en iets lekkers. De link wordt gelegd met het verleden waarbij de reizigers vaak aan de deur van de abdij aanklopten voor voedsel of een slaapplek.

2016

- Tijdens de Open Forum Dag van het Minderhedenforum in december 2016 wordt het **panelgesprek** 'Van Flamenco tot Django: 500 jaar Manoesjen in Vlaanderen' georganiseerd. Voorafgaand licht het Minderhedenforum het theoretische kader van de geschiedenis van de Manoesjen kort toe aan de hand van foto- en filmmateriaal en muziek. Drie Manoesjen hebben daarna zitting in het panel. Door te vertellen over hun huidige leefwereld delen zij informatie over hun specifieke cultuur. Daarna kon het publiek meer informatie krijgen door vragen te stellen aan de panelleden. Voor zowel de Manoesjen als het publiek was dit een positieve ervaring en doorbrak dit deels de angst voor het onbekende (wij tegenover zij).
- Via een interview in de LECA-nieuwsbrief geven 2 Voyageurs inkijk in hun leven op het woonwagenterrein van Gent (interview in bijlage). Het interview werd onder de gemeenschap verspreid via sociale media.
- Op 22 november 2016 werd de **tentoonstelling** 'Kom binnen ... de deur van de woonwagen staat open!', georganiseerd door de stad Genk, plechtig geopend met een **voordracht** over de cultuur van de woonwagenebewoners. De tentoonstelling werd samengesteld uit onderdelen van de fototentoonstelling van Rimo Limburg en persoonlijk materiaal van woonwagenebewoners uit de beweging Ons Leven Limburg. Tijdens de opening waren Limburgse Voyageurs aanwezig om muziek te maken en uitleg te geven bij de foto's over hun cultuur en leefwereld. Het Minderhedenforum en erfgoedcel Mijnerfgoed gaven uitleg bij belang van het behoud van de woonwagencultuur en de toekomstige plannen om dit erfgoed in Limburg te gaan vrijwaren en borgen, samen met de woonwagenebewoners.
- In de loop van 2016 worden 4 nummers van de **nieuwsbrief** 'Cultuur en erfgoed van woonwagenebewoners' verstuurd. Hierin wordt bericht over de stand van zaken van het ingediende dossier voor de aanvraag van een subsidie voor een ontwikkelingsgericht erfgoedproject en de toekomstplannen na de negatieve beslissing van de beoordelingscommissie. Partners Faro, KADOC en LECA zorgen via hun nieuwsbrieven en websites ook voor ondersteunende communicatie.
- Op uitnodiging van KADOC KU Leuven komen Maria Leimbergen, een Manoesj vrouw uit Aalst, en Kim Janssens van het Minderhedenforum tijdens Erfgoeddag 2016 **uitleg** geven over het leven van Manoesjen en de woonwagenebewoners in het algemeen. Er worden ook linken gelegd naar het werk van Maria Frederikx, een vroedvrouw van het vroegere Kinderwelzijn, die meerdere woonwagenkinderen ter wereld heeft gebracht en aan de basis

**IMMATERIEEL
CULTUREEL
ERFGOED**

lag van het professionele woonwagewerk. KADOC KU Leuven organiseerde op dat ogenblik een **tijdelijke tentoonstelling** over haar werk.

- Mensen van de Weg vzw, een religieuze vereniging die woonwagewoners ondersteunt, neemt in Brugge deel aan Erfgoeddag 2016 met een **infostand** over de geschiedenis en de cultuur van de woonwagewoners en een oude woonwagen. Twee woonwagewoners geven uitleg aan de bezoekers.

2015

- **Plechtige prijsuitreiking ‘Gouden Woonwagen’** van Minderhedenforum en Ons Leven in het Vlaams Parlement aan het Kinderrechtencommissariaat voor het verdedigen van de rechten van de woonwagenkinderen die gedwongen rondtrekken. De pers was aanwezig en brengt een correct beeld van de woonwagewoners.
- Mensen van de Weg vzw neemt met een **demonstratie** door een orgeldraaier en een scharensliep (Voyageurs) deel aan Erfgoeddag in Brugge.
- In Limburg neemt Ons Leven deel aan de Erfgoeddag met een **verhalenverteller** die vertelt over het leven van vroeger van woonwagewoners.
- De **Facebookgroep** ‘Behoud de woonwagencultuur in België’ wordt opgericht. Deze groep is bedoeld om het erfgoedzorgtraject onder de aandacht van zo veel mogelijk woonwagewoners en medestanders te krijgen. Om de pagina en de aanvraag om erkend te worden als immaterieel cultureel erfgoed te promoten wordt een **fotoactie** gelanceerd, waarbij mensen hun steun kunnen betuigen door bij hun woonwagen te poseren met hun duim omhoog.
- In het Red Star Line Museum in Antwerpen loopt een tijdelijke **tentoonstelling** over het leven van Jan Yoors, een kunstenaar die in zijn jonge jaren mee gereisd heeft met Belgische woonwagewoners. De tentoonstelling werd bezocht door de deelnemers aan de **uitwisselingsdag** over erfgoed en woonwagewoners op 12 oktober 2015. Sommige deelnemers ontdekten familieleden of herkenden verblijfplaatsen op de foto’s van Yoors.
- Eind 2015 ging het Minderhedenforum van start met de **nieuwsbrief** ‘Cultuur en erfgoed van woonwagewoners’. Deze is specifiek bedoeld voor de erfgoedsector en andere geïnteresseerden. De nieuwsbrief verschijnt ad hoc wanneer er belangrijke activiteiten op til zijn of om een korte terugblik te geven op afgelopen trajecten.

2014

- In het kader van de ‘dag van de woonwagewoner’ (4 september) organiseert Ons Leven Limburg een **‘Limburgse Karavaan’** langs verschillende Limburgse gemeenten, om lokale besturen te stimuleren extra woonwagenterreinen of standplaatsen te organiseren. De pers was aanwezig om over de actie en de cultuur van de woonwagewoners te berichten.
- Om omwonenden te informeren over de woonwagencultuur werkten de woonwagewoners van Booischot mee aan de **kennismakingsbrochure** ‘Woonwagencultuur van Booischot’ van het gemeentebestuur van Heist-op-den-Berg. In deze brochure stellen de woonwagewoners van Booischot zichzelf voor met verhalen, eigen illustraties, weetjes en een fotoreportage.
- Tijdens **Erfgoeddag** in Brugge neemt Mensen van de Weg vzw deel met een kleine **infostand** en een woonwagewoonster geeft 3 keer een **getuigenis** van haar leven als Voyageur.
- In Limburg neemt Ons Leven deel aan de **Erfgoeddag** in het Mijndepot van Genk. Ze staan er met de fototentoonstelling en hun infostand. De leden van Ons Leven geven uitleg aan de bezoekers.

2013

- **Plechtige prijsuitreiking ‘Gouden Woonwagen’** van Vroem vzw, Minderhedenforum en Ons Leven aan Leon en Elisa Tambour van vzw Keree Amende voor hun jarenlange belangenbehartiging en sociale ondersteuning van woonwagewoners. De lokale pers bericht hierover.
- Ons Leven Limburg neemt deel aan de **Erfgoeddag** met thema ‘Stop de tijd’ in het jeugdhuis

van Maasmechelen. Zij staan daar met hun fototentoonstelling en informatiestand. De leden van Ons Leven geven uitleg aan de bezoekers.

- Ons Leven Limburg neemt deel met een **infostand** aan 'Bokrijkdagen' op het domein van Bokrijk. Een **oude, gerestaureerde woonwagen** (eigendom van Bokrijk) is de blikvanger voor de bezoekers. De leden van Ons Leven geven uitleg over hun cultuur en leefwereld aan de bezoekers.
- Julia Kuypers, voorzitter van Ons Leven Limburg, wint de Limburgse Integratieprijs van de provincie Limburg. Met een **affiche en een interview** komt het leven en de cultuur van de woonwagenbewoners via de communicatiekanalen van de provincie op een positieve manier aan bod.

2012

- De **fototentoonstelling 'Wonen op wielen. Graag een plaats'** van de stad Mortsel toont via foto's de eigenheid en cultuur van de woonwagenbewoners van het terrein van Mortsel. Aan de tentoonstelling is ook een oproep gekoppeld aan de omringende steden en gemeenten, de provincie en de Vlaamse overheid om aandacht te besteden aan de huisvestingsproblematiek van de woonwagenbewoners.
- Ons Leven Limburg en Rimo Limburg stellen hun **fototentoonstelling over de Limburgse Voyageurs** op in het Vlaams Parlement.
- Plechtige **prijsuitreiking 'Gouden Woonwagen'** van Vroem vzw, Minderhedenforum en Ons Leven in Lanaken aan pionier van het woonwagenwerk Maria Frederickx. Zij was de grondlegger van de professionele ondersteuning aan woonwagenbewoners en zorgde voor het eerste officiële woonwagenterrein in Vlaanderen. Zij was ook grote pleitbezorger voor de woonwagencultuur bij besturen en het publiek. De pers brengt een lang interview met Maria Frederickx en draagt op deze manier bij tot een correcte beeldvorming over woonwagenbewoners.
- Ons Leven Limburg organiseren twee infodagen op twee woonwagenterreinen (Hasselt en Maaseik) over hun leven en cultuur. Ze voeren telkens een **toneelstukje** op voor het publiek over hun leven, in samenwerking met een plaatselijke toneelgroep.

2011

- Atlas, de dienst integratie en inburgering van de stad Antwerpen, organiseert een **Matinee** van de woonwagenbewoners, met o.m. een **debat** over de woonwagencultuur vroeger en nu met enkele bekende en onbekende woonwagenbewoners (o.a. Jean Marie Pfaff, Daniel Termont en Tinus Roosen van Ons Leven vzw).
- **Plechtige prijsuitreiking 'Gouden Woonwagen'** van Vroem vzw, Minderhedenforum en Ons Leven aan de Liga voor de Mensenrechten en een eerbetuiging aan pater Bob, aalmoezenier, op het woonwagenterrein van Aalst. De woonwagenbewoners zijn mee verantwoordelijk voor de organisatie van de plechtigheid. De lokale pers is aanwezig.
- Ons Leven Limburg neemt deel aan het 'Wereldfeest' in Bokrijk. Er staat een **infostand** en een **oude woonwagen**. De leden van Ons Leven ontvangen de bezoekers en geven meer uitleg bij hun leven en cultuur.

2010

Plechtige prijsuitreiking 'Gouden Woonwagen' van Vroem vzw en Ons Leven aan de burgemeester van Maaseik. Pers is aanwezig en bericht op een positieve manier over de woonwagencultuur.

2009

Ons Leven Limburg neemt deel aan het 'Wereldfeest' in Bokrijk, een multiculturele uitwisseling. De leden van Ons Leven staan er met een **infostand** en geven meer uitleg aan de bezoekers over hun leven en cultuur.

2008

IMMATERIEEL CULTUREEL ERFGOED

- RIMO Limburg brengt het **beeldvormingspakket** 'Woonwagenbewoners in de kijker' uit. Dit uitgebreide educatief pakket bestaat uit een bundel divers materiaal om het brede publiek documentatie te bezorgen en te informeren over de woonwagencultuur (voornamelijk in Limburg). Al het materiaal (teksten en foto's over de geschiedenis, de cultuur, de tradities en de huidige leefwereld) werd in samenspraak met de woonwagenbewoners van de vereniging Ons Leven Limburg gemaakt. Het volledige pakket geeft via een powerpoint, foto's, teksten en een stripverhaal een beeld van de Limburgse Voyageurs en bevat daarnaast ook foto's en tekstpanelen voor een tentoonstelling. Het pakket kan integraal of per onderdeel uitgeleend en gebruikt worden. Hierbij kunnen ook woonwagenbewoners uitgenodigd worden om mondelinge toelichting te geven. Van 2008 tot op heden geven de leden van Ons Leven op regelmatige en terugkerende basis verschillende **voordrachten** in scholen en bij andere organisaties (Heilig Graf Instituut in Bilzen, Sint-Agnetendal in Peer, UCLL, STEBO, NEOS, KTA II in Diest, ...). Het beeldvormingspakket wordt daarbij gebruikt.
- **Promotieactie voor het beeldvormingspakket** van RIMO Limburg en Ons Leven Limburg: Ons Leven Limburg promoot dit pakket op een publieksmoment en roept daarom deze dag (4 september) uit tot '**dag van de woonwagenbewoner**'. Deze actie vindt plaats op het Kolonel Dusartplein in Hasselt voor een breed publiek en voor de pers. Ons Leven neemt zich voor om elk jaar op deze dag een activiteit te organiseren rond de cultuur van de woonwagenbewoners.

2001

Maria Leimbergen, een woonwagenbewoonster uit Aalst, brengt in eigen beheer een **boek** uit: "Mijn strijd als Sinti vrouw". Ze werd hierbij begeleid door het Vlaams Centrum Woonwagenwerk. Met dit boek wil ze de aandacht vestigen op de strijd die zij gevoerd heeft om een legale woonplek voor haar en haar familieleden in Aalst te bekomen. Ze beschrijft in dit boek ook haar cultuur. Ze promoot dit boek aan de hand van **lezingen en voordrachten**.

1999

- Samen met woonwagenbewoners organiseert het Vlaams Centrum Woonwagenwerk (het toenmalige professionele woonwagenwerk, dat nu ondergebracht is in de integratiesector) de **fototentoonstelling** 'Ik leef waar ik sta. Boodschap van de Voyageur aan de burger'. Deze expo bestaat uit foto's en weetjes over woonwagenbewoners anno 1999 - 2000. De tentoonstelling werd ook gebruikt als illustratie- en informatiemateriaal bij **voordrachten** in scholen, voor allerhande groepen en kon door derden worden uitgeleend.
- Manoesj vrouw Maria Leimbergen houdt verschillende **voordrachten** in scholen en bij andere organisaties over haar strijd als woonwagenbewoonster.

1986-heden:

Het **tweemaandelijks doelgroepentijdschrift** 'De Trekhaak' verschijnt sinds 1986 en bevat nieuws en weetjes over de woonwagenwereld in Vlaanderen. Het tijdschrift is gericht op woonwagenbewoners en op mensen die vrijwillig of professioneel met woonwagenbewoners werken. Regelmatig worden er ook artikels over de geschiedenis, het erfgoed en de cultuur van woonwagenbewoners in gepubliceerd.

Toekomstplannen:

- Met het archief van de Kapucijnen (dat bij KADOC KU Leuven bewaard wordt) als uitgangspunt bekijkt de werkgroep woonwagencultuur in 2018 of het mogelijk is om een **tentoonstelling rond het erfgoed van de woonwagenbewoners** op te zetten, zodat mensen kennis kunnen maken met de woonwagencultuur.
- Vanuit de erfgoedgemeenschap is veel vraag naar **folders** die gericht zijn op de brede samenleving, gemeenten en besturen. In de toekomst willen de woonwagenbewoners via dergelijke uitgaven de samenleving beter op de hoogte brengen van de woonwagencultuur. In de loop van 2018 wordt nagegaan hoe hier werk van gemaakt kan worden.

- Om positieve beeldvorming te stimuleren wordt vanaf 2018 gewerkt aan **tools** waarmee de samenleving kan communiceren over de betekenis van de woonwagens als woonvorm.
- In de steden en gemeenten waar in de loop van 2017 een erfgoedtraject ontwikkeld wordt via een samenwerking tussen het Minderhedenforum, erfgoedorganisaties, lokale overheden en woonwagengedwonen wordt in het najaar van 2017 naar een **slotactiviteit** toegewerkt. Via deze actie kan gecommuniceerd worden over de woonwagencultuur en kan het brede publiek gesensibiliseerd worden om begrip te hebben voor de specifieke situatie waarin woonwagengedwonen leven.
- Mensen van de Weg vzw neemt op 24 juni 2017 voor de vierde keer deel aan het diversiteitsfeest 'Feest in 't park' in Brugge en toont daar de cultuur en leefwereld van de Voyageurs.
- Aansluitend op het naaiatelier van letstof komt er in 2018 in samenwerking met de stad Antwerpen en het Minderhedenforum een publieksmoment, waarbij de naaiprestaties, de cultuur en het erfgoed van de deelnemende Romgezinnen getoond worden.

Effectiviteit: /

Periode: na 1986

Bijlagen:

- Trekhaak editie mei-juni 2017
- Interview_IDK_JackyDette_ woonwagencultuur

4. Overdracht

Acties rond de overdracht van de woonwagencultuur

Identificatiecode: 000836

Beschrijving:

Jonge woonwagengedwonen zijn zich niet altijd bewust van de tradities, gewoontes en gebruiken die specifiek zijn voor de woonwagencultuur en die hun dagelijkse leven en handelen nog steeds beïnvloeden. De oudere generaties gaan daarom de uitdaging aan om hun cultuur in leven te houden door ze over te dragen aan de volgende generaties. Om tegemoet te komen aan de grote nood om de rijke immateriële en materiële erfgoedrelicten op een creatieve en duurzame wijze vast te leggen, te valoriseren en door te geven aan de toekomstige generaties, werden al heel wat acties ondernomen.

2017

Sinds januari is er een naaiatelier van letstof gestart (in samenwerking met stad Antwerpen, dienst vrije tijd en Minderhedenforum) op het woonwagenterrein van Wilrijk, waar Rom gezinnen wonen. Hieraan nemen voornamelijk jonge meisjes aan deel (een tiental met de leeftijd van 8 tot 13 jaar). Ze leren hun eigen kledij te ontwerpen. Dit atelier is nieuw voor deze doelgroep, aangezien ze vaak verplicht zijn om huishoudelijke taken op te nemen. Maar de ouders geven hen de vrijheid om hieraan deel te nemen omdat ze er het nut van inzien. De meisjes werken aan een gezamenlijk trouwkleed dat in mei getoond wordt aan het grote publiek tijdens een modeshow. In een latere fase worden moeders ook betrokken om meer te focussen op eigen traditionele kledijstijl of decoratie voor de woonwagens.

2016

Om de woonwagencultuur voor de toekomst te vrijwaren wordt een **werkgroep** opgericht. Deze werkgroep bestaat uit het Minderhedenforum, Pivokio en sleutelfiguren van de verschillende woonwagengemeenschappen en wordt begeleid door LECA. Het doel ervan is om via participatief exploratief onderzoek geleidelijk aan werk te maken van erfgoedzorg. De eerste bijeenkomst heeft plaats op 16 februari 2016. Tijdens deze bijeenkomst worden de belangrijkste aandachtspunten bepaald en het verdere traject uitgestippeld.

2015

- Op 12 oktober 2015 werd in het Red Star Line Museum in Antwerpen een **uitwisseling** georganiseerd tussen woonwagenbewoners en de erfgoedsector, om na te gaan waar eventueel een concreet initiatief of project mogelijk is.
- Op 12 oktober 2015 werd aansluitend op de sessie met de erfgoedsector ook een **uitwisseling met de Nederlandse Reizigers** georganiseerd. In Nederland is de woonwagencultuur sinds 2014 erkend als immaterieel cultureel erfgoed. Tijdens deze bijeenkomst deelden de Nederlandse Reizigers hun ervaringen. Op dat ogenblik beslisten de aanwezigen om ook te starten met het traject om hun cultuur in Vlaanderen erkend te krijgen.
- Er wordt een **Facebookcampagne** gestart om het draagvlak voor het traject te versterken. Mensen kunnen hun steun betuigen door foto's te posten met hun duim omhoog voor het behoud van de woonwagencultuur.
- Er wordt een **klankbordgroep** opgericht, met daarin vertegenwoordigers van het Minderhedenforum, LECA, KADOC KuLeuven, FARO en tapis plein. Deze groep staat in voor inhoudelijke ondersteuning van en advies over het ruimere erfgoedzorgtraject. De klankbordgroep beslist in 2015 een subsidieaanvraag voor een ontwikkelingsgericht erfgoedproject van 3 jaar in te dienen. Zij bereiden samen de aanvraag voor.

2014

Sinds 2014 houdt een woonwagenbewoner de **Facebookpagina** 'WoonwagenvoyageursBelgië' bij. Op deze pagina worden oude foto's verzameld van woonwagenbewoners en hun families uit België en Nederland. Soms wordt daarbij gebruik gemaakt van categorieën beroep, familie, streek ... Bezoekers van de pagina kunnen namen en meer informatie geven bij de foto's. Op een informele manier wordt op deze manier binnen de eigen gemeenschap erfgoedmateriaal verzameld en gedeeld.

2012-2013

In november 2012 en in januari 2013 werden er door het Minderhedenforum **groepsbezoeken** met woonwagenbewoners georganiseerd aan de Kazerne Dossin in Mechelen. Door de confrontatie met deze lieu de mémoire stonden de woonwagenbewoners stil bij een gitzwarte periode uit hun geschiedenis. Via verslagen in De Trekhaak werden de ervaringen tijdens deze bezoeken ook breed gedeeld met andere woonwagenbewoners.

2012

De educatieve dienst van Kazerne Dossin stelt met medewerking van het Minderhedenforum en enkele woonwagenbewoners het **educatief pakket** 'Me Sem Rom. Beeldvorming over Roma en Sinti' op. Dit lessenspakket ontrafelt de perceptie van Roma en Sinti in de Europese cultuur en probeert zo het misprijzen, de discriminatie en de vervolgingen waar zij al eeuwen onder lijden te verklaren. Tegelijkertijd ontdekken de leerlingen een meer genuanceerd beeld van een zeer diverse minderheid. Dit pakket dient voor leerlingen van de laatste graad van het secundair onderwijs.

2011

Sinds 2011 bestaat er een **gesloten Facebookgroep** 'Woonwagenbewoners en Roma', in beheer van Kim Janssens van het Minderhedenforum. In deze groep worden berichten gepost die woonwagenbewoners aanbelangen. Vaak gaan de berichten ook over cultuur, erfgoed en leefwereld van de woonwagenbewoners.

2010

De brochure 'Wonen op wielen. Woonwagenterreinen aanleggen en beheren, een **handleiding**' krijgt een up-date. Dit gebeurt in samenwerking met het Minderhedenforum, in opdracht van het Agentschap voor Binnenlands Bestuur.

2007 tot 2009

Het Minderhedenforum organiseerde **workshops mediatraining** voor woonwagenbewoners van Ons Leven vzw. Tijdens deze workshops leert een tiental woonwagenbewoners hun boodschap (over hun cultuur, leefwereld en problematieken) beter te formuleren voor de pers en voor het brede publiek. De focus lag voornamelijk op een juiste en positieve beeldvorming over hun gemeenschap. Er werd ook correctie informatie doorgegeven over de geschiedenis en de huidige situatie van woonwagenbewoners (cijfers over het aantal woonwagenbewoners, het tekort aan standplaatsen e.d.). Na deze workshops hadden de woonwagenbewoners meer zelfzekerheid om het publiek te woord te staan.

2001

Het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap brengt de **informatiebrochure** 'Wonen op wielen. De nood aan woonwagenterreinen in Vlaanderen' uit. Deze brochure bevat achtergrondinfo over de woonwagenbewoners in Vlaanderen, regels bij het aanleggen woonwagenterreinen en richtlijnen in verband met de inrichting.

2000

Het Vlaams Centrum Woonwagenwerk ontwikkelt **lesmateriaal** voor het lager onderwijs. De titel van deze bundel is 'Zigeuners en Voyageurs.

1997

Het Vlaams Centrum Woonwagenwerk brengt het **boek** 'Tussen school en wagen. Onderwijs aan Voyageurs, Manoesjen en Roms' uit, dat informatie geeft over de cultuur, taal, opvoeding... van woonwagenbewoners. De publicatie bundelt daarnaast ook ervaringen, tips en stof tot nadenken en kan gebruikt worden door alle leerkrachten lager onderwijs.

Toekomstplannen

- Omdat het wonen in een woonwagen een gemeenschappelijk kenmerk is, wordt vanaf oktober 2017 een **uitwisselingstraject tussen woonwagenbewoners en voorreizigers** opgezet. Binnen dit traject zal o.m. gefocust worden op het tekort aan standplaatsen voor woonwagens, andere overeenkomsten tussen de kermis- en de woonwagencultuur en ervaringen op het vlak van erfgoedzorg.
- Tegen het voorjaar van 2018 wordt een **interne brochure** over de geschiedenis van de Manoesjen in Vlaanderen opgesteld. Aanleiding hiervoor is het gesprek met professor Alain Reyniers. Door een soort informatiebrochure te maken voor de eigen gemeenschap met meer gegevens en verhalen over hun aanwezigheid in Vlaanderen sinds de 15de eeuw, krijgen toekomstige generaties meer inzicht in hun erfgoed en weten ze vanwaar ze komen. De brochure wordt opgemaakt samen met de gemeenschap en zal daardoor ook discussies losweken over de toekomst van deze groep.

Effectiviteit: /

Periode: na 1997